

УДК 336.2

Цимбалюк І.О.

*кандидат економічних наук, доцент,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки*

Лущик В.Д.

*студентка
Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки*

ПОДАТКОВЕ НАВАНТАЖЕННЯ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

TAX LOAD AS THE DETERMINATIVE FACTOR OF BUSINESS DEVELOPMENT

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано умови легкості ведення бізнесу в Україні та країнах світу. Проведено дослідження вітчизняної системи оподаткування порівняно з іншими зарубіжними країнами. Здійснено розрахунок показників податкового навантаження на бізнес у розрізі окремих податків та податку на прибуток підприємств зокрема. Окреслено основні напрями вирішення виявлених проблем.

Ключові слова: оподаткування, податкове навантаження, розвиток бізнесу, рейтинг легкості ведення бізнесу, податкова система, податок на прибуток підприємств.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализированы условия легкости ведения бизнеса в Украине и странах мира. Проведено исследование отечественной системы налогообложения в сравнении с другими зарубежными странами. Определены показатели налоговой нагрузки на бизнес в разрезе отдельных налогов и налога на прибыль предприятий в частности. Очерчены основные пути решения выявленных проблем.

Ключевые слова: налогообложение, налоговая нагрузка, развитие бизнеса, рейтинг легкости ведения бизнеса, налоговая система, налог на прибыль предприятий.

ANNOTATION

The article analyzed the terms of ease of doing business in Ukraine and the world. The research of the national tax system compared to other foreign countries was carried. The calculation of tax burden on business in individual tax and corporate income tax in particular was done. The basic directions of resolution of outstanding issues were determined.

Keywords: taxation, tax burden, business development, ranking ease of doing business, tax system, corporate income tax.

Постановка проблеми. Події суспільно-політичного характеру кінця 2013–початку 2015 рр. відкрили низку прихованих економічних проблем у фіскальній сфері. Велика кількість бюрократичних процедур, фіскальний тиск з боку податкових органів поряд із корумпованістю державних службовців та низькими обсягами сплати податків у суспільстві є ключовими перешкодами ведення бізнесу та створення сприятливих умов для розширення сектору тіньової економіки. Тому нині визріла необхідність негайного реформування податкової сфери для зменшення податкового тиску на суб'єктів господарювання і тим самим підвищення ефективності роботи реального сектору економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблем податкового навантаження

на суб'єктів господарювання займалися значна кількість вітчизняних та зарубіжних учених-економістів. Так, зокрема, у праці Я. Дропа та І. Чабан [1] розкрито сутність та рівні податкового навантаження, його вплив на вітчизняну економіку, оцінено рівень податкового навантаження в Україні. О.С. Червінька, О.В. Коваль [2], Л.І. Новосельська [3] проводили розрахунок загального рівня податкового навантаження та його значення в розрізі окремих податків. Також ученими удосконалено методи оцінювання рівня податкового навантаження на підприємства.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний внесок науковців, актуальність та дискусійність питання податкового навантаження на суб'єктів господарювання потребує подальшого дослідження задля розробки оптимальної податкової реформи, яка вирішить нагальну проблему.

Постановка завдання. Завданням є дослідження існуючого рівня податкового навантаження на суб'єктів господарювання та порівняння його із загальносвітовими тенденціями задля виявлення існуючих проблем оподаткування бізнесу та обґрунтування можливих шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно із даними, які оприлюднені Державною службою статистики [4] обсяг іноземних інвестицій, які були вкладені в економіку України за період січень-вересень 2015 р. становить 2554,9 млн дол. та вилучено 526,2 млн дол. прямих інвестицій (акціонерного капіталу). За аналогічний період 2014 року надійшло 1905,8 млн дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу). Порівняння даних вказує, що обсяг інвестицій у 2015 році зріс на 649,1 млн дол. США. Проте на практиці не спостерігається зростання кількості нових підприємств з іноземним капіталом і це не тільки через військовий конфлікт в Україні, а насамперед через недосконалість податкової системи та бюрократизацію дозвільно-реєстраційних процедур, не останнє місце займає й елемент корупції в органах державної влади.

З'ясувати основні причини, які негативно впливають на інвестиційний клімат в Україні можливо на основі аналізу сприятливості вітчизняної податкової системи для ведення бізнесу [5; 6]. Згідно з оцінкою, що проводиться Світовим банком, ситуація в країні оцінюється за показниками легкості ведення бізнесу, сплати податків та виконання контрактів (див. рис. 1). Чим нижча оцінка, тим інвестиційний клімат визначається більш сприятливим.

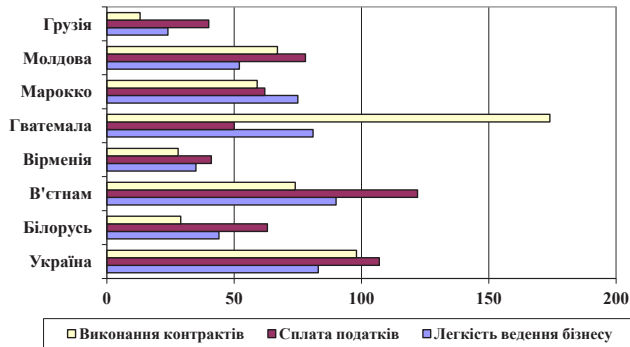

Рис. 1. Порівняльна діаграма доступності ведення бізнесу*

* побудовано на основі джерел [6; 7]

Як видно з рисунка 1, Україна займає останнє місце серед порівнюваних країн за показником легкості ведення бізнесу, поступаючись навіть В'єтнаму (з найнижчим рівнем ВВП серед порівнюваних країн). Щодо показника сплати податків, то Україну випередив лише В'єтнам з показником 122, наша країна зупинилася на 107 позначці (серед загального числа 180 країн у світовому рейтингу), а найкращу оцінку 41 отримала Вірменія. Щодо показника виконання контрактів, то Україна також поступилася одній країні – Гватемалі з оцінкою 174, в Україні значення показника зупинилося на позначці 98. Отже, як виявляється, сприятливих умов для ведення бізнесу в Україні недостатньо, оскільки, за оцінками світових експертів, простіше вести бізнес в африканській країні Марокко, аніж в Україні. Це вказує на недосконалість податкової сфери, адже саме цей критерій отримав одну із найгірших оцінок у рейтингу.

Як видно з рисунка 2, оподаткування прибутку підприємств перебуває на приблизно однаковому рівні в Україні та порівнювальних країнах. Проте, якщо порівнювати податкове навантаження на фонд оплати праці, то тут беззаперечно «виграє» Україна з найвищою ставкою в 43,1%. Значне навантаження на ФОП породжує так звану «зарплату в конвертах», що веде до збільшення тінізації економіки та негативно впливає на інвестиційну привабливість країни. Інвестори готові працювати лише з легальними, законними схемами будівництва бізнесу. Отже, значне навантаження на ФОП – це першочергова проблема, яку необхідно вирішувати для зниження податкового навантаження на бізнес [8].

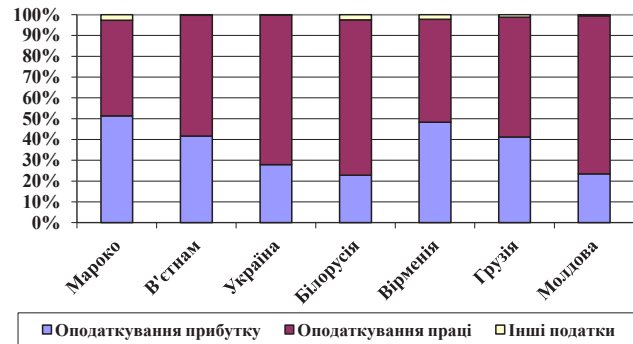

Рис. 2. Сукупна ставка оподаткування, %*

* побудовано на основі джерел [6; 7]

Рисунок 3 вказує на ще один значний недолік Української податкової системи, а саме на значний часовий проміжок який необхідний для адміністрування податків – 350 годин в рік. За умов восьмигодинного робочого дня, сплата податків в Україні займає два місяці повної зайнятості [8]. За цим показником Україна зайняла друге місце у рейтингу, поступившись лише В'єтнаму, де на здійснення податкового адміністрування платежів необхідно 872 години в рік.

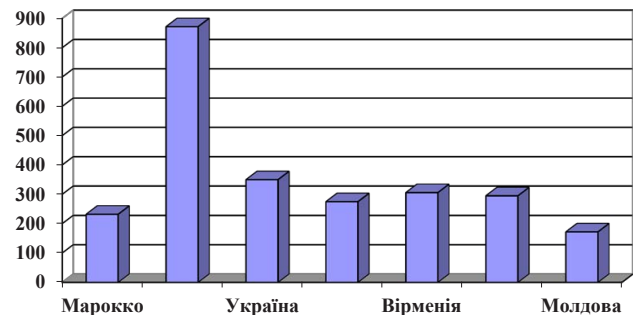

Рис. 3. Витрати часу на адміністрування податків, годин на рік, год.*

* побудовано на основі джерел [6; 7]

Отже, проведений аналіз свідчить про те, що в Україні залишається несприятливий клімат для ведення бізнесу, а податкова система потребує рішучих реформ, зокрема зниження податків на ФОП, скорочення часу адміністрування податкових платежів, які необхідні для зменшення податкового навантаження на бізнес.

Від кількості податків, їх видів і ставок, диференційованості, наявності та обґрунтованості податкових пільг багато в чому залежать можливості їх стимулюючого впливу на суб'єктів економічної діяльності. Відповідно, важливе значення має дослідження рівня податкового навантаження, адже його оптимальний рівень є важливим чинником для забезпечення відповідної динаміки ділової активності, розвитку виробництва та економіки в цілому (див. табл. 1).

Згідно з наведеними у таблиці 1 розрахунками податкове навантаження на суб'єктів господарювання у 2014 році знизилось, оскільки всі показники в динаміці мають спадну тенден-

цію. Зокрема, протягом аналізованого періоду відбулося зниження податкового навантаження через показник доходу на 18%; через показник виручки від реалізації – на 5%; через показник прибутку – на 25%; показник непрямих податків – на 34,7%. Загалом, показник податкового навантаження прямих платежів зменшився на 29,3%; податкового навантаження з прибутку – на 40,39%, а рівень податкового навантаження з ЄСВ впав на 2,72%. Усі розраховані показники вказують на те, що найвище податкове навантаження на бізнес було у 2013 р., що було пов'язано із черговою економічною кризою та неефективною реалізацією податкової політики в країні.

Показник податкового тиску, розрахований за різними методиками, дещо відрізняється, однак дає можливість зробити загальний висновок про низьку сприятливість податкової системи для розвитку бізнесу та надто обтяжливе оподаткування факторів виробництва – капіталу та праці [10, с. 187].

Вплив оподаткування на розвиток бізнесу в Україні можна дослідити, порівнявши динаміку показників податкового навантаження та кількості підприємств (див. рис. 4). До 2013 року, як видно з рисунка, відбувалося зростання за усіма показниками. Однак у 2014 році кількість підприємств скоротилася на 13,30%, з них кількість

малих підприємств зменшилася на 49211 одиниць, середніх підприємств – 2953 одиниць, а великих – 162 одиниці (на 25%).

Рис. 4. Динаміка кількості підприємств та податкового навантаження з податку на прибуток в Україні протягом 2011–2014 рр.

З наведених даних (табл. 1) можна зробити висновки, що зменшення рівня податкового навантаження з податку на прибуток у 2014 році не вплинуло на реальну картину функціонування суб'єктів господарювання. Зниження усіх показників відбулося за рахунок скорочення надходжень податку на прибуток на 16% протягом аналізованого періоду, що свідчить про збільшення підприємств, які працюють зі збитком. Як результат – полегшення для функціонування бізнесу не відбулося. Щодо податків, які чинять найбільший тиск на діяльність суб'єктів

Таблиця 1
Розрахунок податкового навантаження на суб'єктів господарювання протягом 2011–2014 рр.*

№ з/п	Показник	2011	2012	2013	2014	Відхилення 2014–2011, %
1	Податкові надходження, у т. ч. млн грн:	334692	360567	353968	367512	9,81
2	- з податку на прибуток	55096	55793	54993	39941	-27,51
3	- спеціального збору за використання природних ресурсів	14826	17537	28862	19036	28,40
4	- екологічний податок	2275	2816	3899	3614	58,86
5	- акцизу	26097	28660	27721	28244	8,23
6	- податку на додану вартість	130093	138826	128269	139024	6,87
7	- мита	11774	13186	13342	12608	7,08
8	- інші податки	94530	103759	96900	37711	-16,29
9	Обсяг реалізованої продукції, млн грн	4202455	4459818	4334453	4459702	6,12
10	Фінансові результати підприємств до оподаткування, млн грн	272726	277938	234513	334517	22,66
11	Чистий прибуток	208896	210607	179259	202704	-2,96
12	Податкове навантаження через показник доходу ((р.2+р.3+р.4+р.5+р.6+р.7)/р.10) [3]	88,06	92,40	109,63	72,48	-17,69
13	Податкове навантаження через показник виручки від реалізації ((р.2+р.3+р.4+р.5+р.6+р.7)/р.9) [3]	5,71	5,76	5,93	5,44	-4,86
14	Податкове навантаження через показник прибутку (р.2/р.11) [3]	26,37	26,49	30,68	19,70	-25,29
15	Податкове навантаження через показник непрямих податків ((р.5+р.6+р.7)/р.10) [3]	86,68	92,02	101,70	56,60	-34,70
16	Податкове навантаження через показник прямих платежів ((р.2+р.3+р.4)/р.10) [3]	26,47	27,40	37,42	18,71	-29,32
17	Податкове навантаження з податку на прибуток (р.2/р.10) [3]	20,20	20,07	23,45	11,94	-40,90
18	Єдиний соціальний внесок	139056	157980	166864	165923	19,32
19	Податкове навантаження з ЄСВ (р.18/р.10) [3]	50,99	56,84	71,15	49,60	-2,72

* розраховано авторами на основі джерел [3; 4; 8; 9]

господарювання, то це є непрямі податки (ПДВ, акцизи, мито), але їх сплату підприємства перекладають на плечі споживачів.

Іншим податковим якорем є ЄСВ, оскільки його сплата не залежить від результатів діяльності підприємства (наявний прибуток чи ні), а здійснюється в будь-якому випадку. Податкове навантаження з ЄСВ у 2014 році становило майже 50% і зменшилося лише на 2% протягом аналізованого періоду. Розрахована цифра в 50% є червоним індикатором, який свідчить, що ЄСВ є одним із тих платежів, які гальмують, а не стимулюють розвиток бізнесу в Україні. Україна займає пальму першості за відсотковими ставками на ЄСВ, в інших країнах світу ставки значно нижчі (майже в два рази). Висока ставка ЄСВ стимулює розширення тіньового сектору економіки та змушує бізнес приховувати свій реальний стан.

Виходячи з проведеного аналізу можна стверджувати, що податкове навантаження на діяльність суб'єктів господарювання є обтяжливим, а податкова система не виконує на практиці відведену їй стимулюючу функцію, радше навпаки – ми зустрічаємо на практиці антистимулюючу функцію, що в черговий раз доводить необхідність реформування діючої податкової системи.

Висновки: 1. Узагальнення досліджень рейтингів міжнародних організацій свідчить, що податкова система України є однією з найбільш складних, витратних та заплутаних у світі, створює значні перешкоди для підприємницької діяльності, та потребує реформування.

2. Статистичний аналіз виконання зведеного бюджету та позабюджетних фондів України свідчить про зростання податкових надходжень упродовж 2011–2013 рр. та відносну стабільність податкової бази в розрізі бюджетотворюючих податків.

3. Порівняльний аналіз вказує на кардинальні зміни ситуації у 2014 році: зменшилася кількість податкових надходження, скоротилася кількість підприємств та зайнятих працівників, що прямо пов'язано із зростанням податкового навантаження у 2013 році та збільшення сектору тіньової економіки.

4. Зміна податкового навантаження, що передбачає зменшення фіскального тиску на діяльність суб'єктів повинна торкнутися, найперше, таких елементів: зменшення ставок ЄСВ та зниження ставки з ПнП. У процесі модернізації податкової системи необхідно спиратися на зарубіжний досвід справляння податку на

прибуток та ввести пропорційну обсягу доходу систему оподаткування, яка дасть можливість підвищити ефективність роботи підприємств та збільшити надходження до бюджету.

Отже, комплексний підхід до процесу реформування податкової системи загалом та зменшення податкового навантаження дасть змогу підвищити результативність діяльності суб'єктів господарювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дропа Я. Податкове навантаження та його вплив на економіку України / Я. Дропа, І. Чабан // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – № 219. – С. 213-218.
2. Червінська О.С. Аналіз податкового навантаження в Україні та шляхи його оптимізації [Електронний ресурс] / О.С. Червінська, О.В. Коваль // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.6. – С. 307-313. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnlntu_2014_24.
3. Новосельська Л.І. Методи оцінювання рівня податкового навантаження на підприємства / Л.І. Новосельська // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. – Сер.: Економіка планування та управління в галузях. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.7. – С. 239-244.
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
5. Основні показники економічного розвитку [Електронний ресурс]. / Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/Stat/20bulletin/data/stat.pdf>.
6. Doing Business 2016: Economy Rankings / International Bank for Reconstruction and Development, the World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/>.
7. Paying Taxes 2015 The global picture. – World Bank Group and PricewaterhouseCoopers [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/>.
8. Сологуб І. Система оподаткування повинна стати конкурентною перевагою України [Електронний ресурс] / І. Сологуб // VoxUkraine. – 2015. – Режим доступу: <http://voxukraine.org/2015/04/07/taxation-system-should-become-ukraines-competitive-advantage-ukr/>.
9. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.treasury.gov.ua/main/uk/index.
10. Цимбалюк І.О. Податкове навантаження, як критерій ефективності ведення податкової політики / І.О. Цимбалюк, Н.В. Вишневська // Економічний вісник університету: збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький: Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2012. – № 19/1. – С. 183-187.